

NORDISK ARKITEKTURFORSKNING

Nordic Journal of Architectural Research

2-2024

Editors-in-Chief

Sten Gromark

Chalmers University of Technology, Sweden

Magnus Rönn

Nordic Association of Architectural Research, Sweden

Petra Thorpert

Swedish University of Agricultural Sciences, Sweden

For more information on the editorial board for the journal and board for the association, see <http://arkitekturforskning.net/na/>.

Submitted manuscripts

Manuscripts are to be sent to Sten Gromark (sgromark@outlook.com), Magnus Rönn (magnus.ronn.arch@gmail.com) and Petra Thorpert (Petra.Thorpert@slu.se) as a text file in Word, using Times New Roman font. Submitted articles should not exceed 8 000 words exclusive abstract, references and figures. The recommended length of contributions is 5 000–8 000 words. Deviations from this must be agreed with the editors in chief. See Author's Guideline (<http://arkitekturforskning.net/na/information/authors>) for further information.

Subscription

Students/graduate students

Prize: 27.5 Euro.

Individuals (teachers, researchers, employees, professionals)

Prize: 38.5 Euro.

Institutions (libraries, companies, universities)

Prize: 423 Euro.

Membership for the association

5.5 Euro (for individuals who get access to the journal through institutions).

Students and individual subscribers must inform about their e-mail address in order to get access to the journal. After payment, send the e-mail address to Trond Haug, trond.haug@sintef.no.

Institutional subscribers must inform about their IP-address/IP-range in order to get access to the journal. After payment, send the IP-address/IP-range to Trond Haug, trond.haug@sintef.no.

Payment

Sweden pay to plusgiro: 419 03 25-3

Outside Sweden pay in Euro to Nordea IBAN: SE67 9500 0099 6034 4190 3253 BIC/SWIFT: NDEASESS

Published by SINTEF Academic Press

P O Box 124 Blindern, NO-0314 Oslo, Norway.

CONTENTS

EDITORS' NOTES	
ARCHITECTURAL RESEARCH AND SUSTAINABILITY AS OVERALL CHALLENGE	5
STEN GROMARK, MAGNUS RÖNN AND PETRA THORPERT	
THE VULGAR TOWNSCAPE. A PROPOSAL FOR A CARTOGRAPHY OF STYLE.....	13
TOMMY KAJ LINDGREN	
BUILD BACK BETTER? PANDEMIC LESSONS FOR FUTURE RESIDENTIAL ARCHITECTURE.....	37
MARIE STENDER, MALENE RUDOLF LINDBERG AND SIRID BONDERUP	
THINGING ARCHITECTURE: ARCHITECTURAL AFFORDANCE IN COMMUNITY-MAKING	61
METTE MY MADSEN AND ANNE CORLIN	
THE REVIEW: TO ENCAPSULATE AND QUOTE, TO COMMENT AND CRITICIZE	89
JERKER LUNDEQUIST	
FORUM	
BOOK REVIEW	
REETTA NOUSIAINEN: <i>SATTUMAN VARASSA – RIITAIUUUS</i> RAKENNUSSUOJELUSSA	99
REVIEWER: LEIF ÖSTMAN	
BOOK REVIEW	
EINAR LILLEBYE: <i>VÅRE GATER</i> KUNNSKAPSFORSTÅELSE I SKJÆRINGSPUNKTET MELLOM PROFESJON, SEKTORMYNDIGHET OG AKADEMIA	105
REVIEWER: MARIUS FISKEVOLD	

BOOK REVIEW
REETTA NOUSIAINEN:
*SATTUMAN VARASSA – RIITAIKUUS
RAKENNUSSUOJELUSSA*
(RANDOMNESS: CONTRADICTIONS IN THE
PRESERVATION OF BUILT HERITAGE)
JYVÄSKYLÄ UNIVERSITET, 2024

REVIEWER: LEIF ÖSTMAN

I sin avhandling undersöker Nousiainen mediabilden av byggnadsskydd och hur ett större urval av fackmän ser på byggnadsskyddsprocesserna i Finland. Målet är att undersöka orsakerna till konflikter i ämnet, i samhället. Avhandlingen presenterades 6.6.2024 på Jyväskylä universitet, med Antti Wallin som opponent.

Avhandlingen är intressant inom arkitekturområdet eftersom byggnadsskydd är en del av arbetsfältet för arkitekter och forskningen inom området spänner över flera discipliner. Avhandlingen består av sju kapitel och går på knappa 300 sidor. Den är skriven på finska och behandlar byggnadsskydd som det framträder i media. I slutet av texten finns en sammanfattning på engelska. Byggnadsskydd ligger primärt inom detaljplanering i Finland och sköts då av kommunala instanser. På statlig nivå finns Museiverket och de regionala tillsynsmyndigheter, vilka har en rådgivande roll idag. Det är bara i enstaka fall som byggnadsskyddsbeslut tas av statens myndighet. Texten består av två huvudkapitel, förutom inledning, bakgrund, metodkapitel och resultatdiskussion. Det ena handlar om analyserna av medial rapportering om byggnadsskyddsfrågor, och den andra är en utförlig teoriintegration till analysresultaten. Forskningsmetodiken bygger på Grounded theory, med innehållsanalys som första steg, utan teoribas. Teoriintegrationen har byggts upp efter att den första delen är avslutad.

Kapitlet med mediaanalyserna är välgjort och det är här som Nousiainen, via upprepad läsning och jämförelser kommer fram till tolkningen, att skyddet är slumpmässigt, eller får slumpmässiga resultat. Hon stöder sig på en del olika koncept som framträder i presskriverier, såsom *obehövlige, tolkningsbart, regelverk, teknisk-ekonomisk* och *produktivitetsskrav*. Dessa begrepp ser hon som faktorer som underminerar byggnadsskyddet i Finland. Hon ger också förklaringar till hur dessa begrepp lyfts fram i den mediala debatten. Här framträder skillnaden mellan olika byggnadsskyddsobjekt. De kan stå i vägen för en exploatering, om det finns vinstintressen, men de kan också bara bli obehövlige. Rivning är ett aktuellt önskemål där det finns ekonomiska intressen. I tillägg till mediaanalyserna har Nousiainen intervjuat tjugo olika fackmän, med en betoning på arkitekter och fackmän inom byggnadsskydd. Här klarnar också skillnaden mellan politikerstyrda myndigheter och tjänstemannastyrda dito. De statliga myndigheterna är tjänstemannabaserade, medan de kommunala besluten bereds av tjänstemän och besluten tas av politiker. Lagstiftning och samråd med statliga myndigheter har en styrande inverkan.

Teoriintegrationen är omfattande. Med stöd i Grounded theory utgår Nousiainen från att mediaanalyserna ska styra teoristudierna – inte att det finns en given referensram som man ska spegla empirin mot. Man ska bygga ut det empiriskt funna med teori som stöder detta med syfte att skapa nya perspektiv utgående från det man funnit. Teoriintegrationen kretsar arbetet kring tre teman, den nyliberala samhällsstyrningen, beslutsfattande på lokalplanet och förståelse av kulturmiljö som en medborgarmässig bildningsfråga. Här kommer jag till insikt om hur Habermas' idéer om den rationella demokratiska dialogen passar in på systemet med att ha byggnadsskyddsfrågor förankrade i de kommunala processerna, med informationsupparbetning, hörande och deltagande.

Samhällsstyrningen handlar om politiska och administrativa aktörer och hur de påverkar kulturmiljön. Nousiainen stöder sig bland annat på David Harvey, en professor i urban geografi, som hävdar att nyliberalismen blivit ett hegemoniskt tankesätt. Det har därigenom blivit en förklaringsmodell för förändringsbehov. Den lokala förvaltningen har inte försvunnit utan den har blivit marknadsanpassad och blivit en beställare-producent. Samtidigt har man minskat på statlig styrning. Statens fastighetsförvaltning (Byggnadsstyrelsen) bolagiserades och överfördes till Senats-fastigheter 1995 och är en koncern med resultatansvar. Sammantaget konstaterar hon att allt detta inneburit att det är konsulter som gör utredningar och planer. Det görs inte inom förvaltningen. Hon konstaterar med stöd av Joutsenvirta m.fl. att detta leder till att samhällets gemensamma egendom förstörs eftersom den utgör en kostnadspost. Här kopplar hon också till mediaanalyserna med ett exempel på övergivna fastigheter. Det är tydligt att Nousiainen ifrågasätter det

dominerande marknadsekonomiska narrativet, vilket jag kopplar till Lyotards tankar om maktsystem. Sen är det frågan om hennes resonerang ska leda till förbättringar i systemet eller om det syftar till att bryta ner det dominerande narrativet i en post-strukturalistisk anda. Traditionellt skulle vi utgå från att hon bara lägger fram fakta och faktaresonerang.

Hållbarhet lyfts fram som en del i frågan om hur samhället styr den byggda miljöns utveckling. Nousiainen lyfter fram nyttan av att renovera och spara genom att utnyttja resurser som redan är användning, men konstaterar att man i förnyelsen av bygglagen inte kommer att ställa stramare krav på rivningar. Hon ställer här också en fråga om medias roll – tar de upp betydelsefulla frågor i samhället eller kommer de att stödja finanskapitalismen genom att belysa den som en nödvändighet. Även här ser jag en ny post-strukturalistisk idé och aktuell fråga: Är media neutrala och vilka narrativ stöds?

De flesta kommuner i Finland har minskande befolkning. Tillväxten finns i de stora städerna. Byggnaderna finns på fel ställe och enligt intervjuerna förefaller det inte finnas någon lösning på problemet. Det ges inte mera stöd till glesbygden, där det enligt Aarveaara och Rönkkö uppkommit en situation med samhällsbyggen som inte klarat av att förverkliga sina mål och resurserna har tagit slut. Dessutom underminerar nya handelsplatser längs huvudvägarna möjligheterna för lönsam verksamhet i gamla centra. Samma fenomen finns bland skolor och daghem. De små blir ersatta av stora skolor. Problemet är att kommunen, trots sitt planläggningsmonopol, är beroende av investerare, och man är villig att tumma på sina krav för att locka till sig investeringar. Enligt J. Hytönen är det en risk att planläggning blir till ett tillrättaläggande enligt investeringsvilja, utan att ta ett styrande ansvar. Nousiainen lyfter också fram konflikten mellan ansvaret att ta hand om kulturmiljön, ökande kostnadsansvar i kommunerna och ersättningsskyldighet vid begränsning i användningsmöjligheterna.

Den tredje aspekten är kulturmiljöförståelsen. Hur och vad lär vi om vår kulturmiljö? I intervjuerna framträder att folk anser att det handlar om enstaka monumentala objekt. Respondenterna, fackfolk, har däremot en bred förståelse av begreppet, som inkluderar bl.a. vardagens objekt och miljöer. Nousiainen hänvisar till Kalakoski som konstaterat att man använder samma argument mot modernismens objekt som för rivning av de gamla trästäderna – de har dålig inomhusmiljö. Även här framträder en brytning mot tidigare dominerande narrativ: Det räcker inte med faktabaserad argumentation. Hon hänvisar till Bourdieu och att olika former av makt blir till symbolisk makt och ges därigenom legitimitet.

Utbildning i ämnet bildar en egen frågeställning. Museologi leder inte till en klart definierad yrkeskår, utan fackmän kommer från diverse

utbildningar, och det krävs insikter i en mångfald av frågor: planläggning, juridik, kommunikation, tillika med kunskap om kulturmiljöfrågor. En skiljelinje enligt Kaila är att vi ska skilja mellan antikvariskt skydd och skydd av den kulturmiljöns visuella form. Kulturmiljön inte ska stanna upp i sitt nuvarande tillstånd, men man ska gå varsamt fram och pröva hur man kan ta vara på material och detaljer när man renoverar.

Sluppmässighet uppkommer beroende på politisk-ekonomiska intressen, enskilda beslutsfattare och varierande kulturmiljöförståelse. Jag tolkar det som att hon föreställer sig en optimal process utgående från substansen i byggnadernas kvaliteter och globala värden, men att det p.g.a. lokala politiska och pekuniära intressen inte får ett sådant utfall. Jag tänker att detta något sluppmässiga utfall trots allt, ur olika lokal-demokratiskt perspektiv, förefaller rimligt och rationellt. Redovisningen i kapitlet om teoriintegration, som förlängning på empirin, är begriplig och relativt konsekvent utgående från tanken att utveckla teorin vidare från empirin. Däremot tycker jag intervjuerna kunde ha riktats annorlunda för att ge en mera nyanserad bild av läget kring konflikterna kring byggnadsskydd. Det kunde ha varit fler än ett par respondenter från politiker- och businessfältet för att stärka ansatsen att studera konflikterna. Nousiainen konstaterar att vi lever i en nybyggnadskultur. Hon lyfter in hållbarhetsvärdet som finns i att bevara gamla värdefulla byggnader, men den argumentationen förefaller svag, eftersom det bara är en marginell del av byggandmassan som kan räknas hit. Däremot förefaller det rimligt att acceptera hennes synsätt att de är betydelsefulla ur ett socialt hållbarhetsperspektiv. Detta står dock i konflikt med den dominerande nybyggnadskulturen som finns i Finland. Här framträder också diskrepansen mellan fastighetsekonomens krav på lönsamhet inom överskådligt kort tid och hållbarhetsfrågornas livscyklar för byggnader, som är minst 50–100 år. En betydelseladdad fråga ser jag i distinktionen mellan skydd av enstaka monumentala verk och bevarandet och fortlevnad av kulturmiljöerna. Här tror jag man kunde åstadkomma något genom en ändrad kommunikation, som att det är två olika koncept och lösgöra kulturmiljöfrågorna från renodlat byggnadsskydd. Vi kunde sträva till att frigöra och hålla kulturmiljön vid liv genom att inte kalla det skydd med stort S.

Slutsatserna i avhandlingen blir att den finska planeringskulturen inte ger tillräckligt rum för möten mellan fackmän och medborgare, och många fackmän har ringa utbildning i kulturhistoria och -miljöfrågor. Avhandlingens egentliga bidrag finns dock inte i slutsatserna, utan i resonemangen och frågor om hur vi ska hantera kulturmiljön i samhället, med de små resurser som avsätts för att informera om och bevara byggnader och kulturmiljöer. Det är också brist på utvärdering av miljökvaliteter, så Nousiainen pläderar för bättre skolning, behov av attitydförändring och att konsumtionskulturen borde vika undan. Jag ser även ett tidsrelevant inslag i form av kritik av rådande narrativ i avhandlingen,

vilket går utanför sedvanlig praxis för faktaredovisning, men som är en logisk följd av metodvalet. Tänkvärd är också hänvisningen till Ruther Bregman om att den nyliberala tiden håller på att ta slut och vi vet inte vad som kommer i stället som stora narrativ. Intressant i dagsläget är att den finska regeringen beslutat ta bort en del av besvärsrätten för rivningar från intresseföreningar, vilket förstås minskar gräsrotsinflytande i den habermaska rationella samhällsdialogen.

